

Provide a paradigm model of optimal resource-based allocation

Islamic banking with GT approach

Abstract

Background and Aim: The purpose of this study is to provide a paradigm model of optimal allocation of resources based on Islamic banking. In the present study, considering the characteristics and features of a desirable model of resource provision in Islamic banking, we express a paradigm model appropriate to it.

Research Method: This research is an applied research in terms of purpose. Also, considering that in the present study both independent and dependent variables have occurred in the past, it is a post-event research. In order to collect information from the statistical population of companies listed on the Tehran Stock Exchange and also to calculate research variables and related information, databases and related software from experimental data and a standardized 5-liter standard questionnaire are used. In this research, EXCEL software has been used to categorize, summarize and create a database and SPSS22, Eviews10, SMAET-PLS and LISREL software have been used.

Findings: It is also the main stage of theorizing which, based on the results of the previous two stages of coding, which provide the categories and relations as the main principles of theory as the basic and groundwork stages for theorizing and produce theory. Payment. At this level, an attempt was made to establish a systematic connection between the categories by putting them together.

Conclusion: Extraction categories were categorized as axial conditions, causal conditions, prevailing context and intervening conditions.

Keywords: Optimal resource allocation, Islamic banking, Banking system

ماهنامه علمی (مقاله علمی- پژوهشی) جامعه شناسی سیاسی ایران،
 سال پنجم، شماره ۵۵، دی ۱۴۰۱، صص ۱۹۴۱-۱۹۵۲
<https://dx.doi.org/10.30510/psi.2022.318468.2768>

ارائه الگوی پارادایمی تخصیص بهینه منابع مبتنی بر
 بانکداری اسلامی با رویکرد GT

رسول یاسمن مایان^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۰۱

عسگر پاکمرام^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۷/۰۵

رسول عبدی^۳

نادر رضایی^۴

چکیده

زمینه و هدف: هدف پژوهش حاضر ارائه الگوی پارادایمی تخصیص بهینه منابع مبتنی بر بانکداری اسلامی می‌باشد. در تحقیق حاضر با در نظر گرفتن مشخصات و ویژگی های یک الگوی مطلوب تجهیز منابع در بانکداری اسلامی، به بیان الگوی پارادایمی متناسب با آن می پردازیم. روش پژوهش: این پژوهش از لحاظ هدف از نوع تحقیقات پس‌رویدادی است. به منظور گردآوری اطلاعات از جامعه آماری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و همچنین برای محاسبه متغیرهای تحقیق و اطلاعات مربوط به آن نیز از بانک‌های اطلاعاتی و نرم‌افزارهای مربوطه از داده‌های تجربی و همچنین از پرسشنامه استاندارد شده طیف لیترت بسته ۵ تایی استفاده می‌شود. در این پژوهش از نرم‌افزار EXCEL برای دسته‌بندی، تلخیص و ایجاد پایگاه داده و از نرم افزارهای SPSS22، Eviews10، SMAET-PLS و LISREL استفاده شده است.

یافته‌ها: همچنین مرحله اصلی نظریه پردازی است که بر اساس نتایج دو مرحله قبلی کدگذاری که به عنوان مراحل مقدماتی و زمینه‌ساز برای تئوری پردازی، مقوله‌ها و روابط را به عنوان اصول اصلی تئوری در اختیار می‌گذارند و به تولید تئوری می‌پردازد. در این سطح سعی شد با کنار هم قرار دادن مقوله‌ها ارتباطی نظام مند میان آنها ایجاد شود.

نتیجه‌گیری: مقولات استخراجی به صورت شرایط محوری، شرایط علی، بستر حاکم و شرایط مداخله‌گر دسته بندی شد.

واژگان کلیدی: تخصیص بهینه منابع، بانکداری اسلامی، نظام بانکداری

دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران^۱

دانشیار، گروه حسابداری، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران (نویسنده مسئول)^۲

استادیار، گروه حسابداری، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران^۳

استادیار، گروه حسابداری، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران^۴

بانکداری اسلامی نوعی سیستم بانکداری است که مبتنی بر قوانین اسلامی و نظریات اقتصاددانان و کارشناسان علوم بانکی و علمای اسلام فعالیت می‌کند. اساس آن، تسهیم سود، مشخص بودن مسیر مصرف منابع و نظارت بر عملیات بانکی بوده حاصل آن بهره‌وری ناشی از عوامل تولید، بالخصوص عامل کار و سرمایه است، ولی ربا حاصل بهره‌وری از سرمایه (دارایی‌های نقدی) است و صاحب سرمایه در تحقق آن مشارکت مستقیم ندارد. از طرفی بانکداری اسلامی برخلاف دیدگاه سایر موسسات مالی که هرگز ارتباط بین بانکداری و اصول اخلاقی را نپذیرفته‌اند، پایبند به اصول اخلاقی است. گرچه بانکداری نوین در ایران با این سابقه پا به میدان رقابت جدی با نظام بانکداری متعارف گذاشته است و دارای سرعت رشد و ترقی امیدوارکننده است، لیکن هنوز هم قدرت رقابتی و ابعاد عملیاتی این صنعت در سطح بین‌المللی، محدود و اندک است. در ادبیات بین‌المللی، مبانی تأمین مالی بانکداری اسلامی در درک و استقرار شریعت و اصول مالی نهفته است که زیرساخت آن توسط قانون‌گذاران، تنظیم‌کنندگان استانداردها و سایر موسسات شامل هیأت خدمات مالی اسلامی، سازمان حسابداری و حسابرسی موسسات مالی اسلامی (AAOIF)^۱؛ بازار بین‌المللی امور مالی اسلامی (IIFM)^۲؛ آژانس بین‌المللی رتبه‌بندی اسلامی (IIRA)^۳؛ موسسه تحقیقات و آموزش اسلامی (IRTI)^۴ و شورای عمومی بانک‌ها و موسسات اسلامی (GCIBII)^۵ تدوین می‌گردد (ادی‌چورج و ریپاد توفیق سلمی، ۱۳۹۱).

صرفنظر از میزان کارآمدی نظام بانکداری اسلامی در ایران، مهمترین ویژگیهای بانکداری اسلامی را می‌توان چنین بیان کرد:

۱- تسهیم ریسک: در این نوع بانکداری میزان تسهیم ریسک را بین دو گروه سرمایه‌گذار در یک طرف و بانک و تسهیلات‌گیرنده در طرف دیگر افزایش می‌دهد به دلیل آنکه عدم قطعیت جزء ماهیت این جهان است و نتایج هیچ پروژه‌ای بطور قطعی مشخص نیست. در حالی که در بانکداری متعارف عکس این مطلب وجود دارد یعنی سرمایه‌گذار از دستیابی به یک نرخ بهره از پیش تعیین شده مطمئن است.

۲- تاکید بر بهره‌وری: بر اساس اصل تسهیم سود و زیان، بانک فقط در صورت موفق بودن پروژه و به وجود آمدن سود، بازده دریافت می‌کند. بنابراین یک بانک اسلامی بیشتر نگرانی اش در مورد مناسب بودن پروژه، توجیه اقتصادی کسب و کار و توانایی مدیریتی کارفرما است و نه توانایی بازپرداخت.

۳- ابعاد اخلاقی: در نظام اسلامی، تمامی عوامل اقتصادی باید در نظام ارزش‌های اخلاقی اسلام فعالیت نمایند و بانک‌های اسلامی هم از این قاعده مستثنی نیستند. بدین معنی که آنها نمی‌توانند پروژه‌هایی را که با ارزشهای اخلاقی اسلام در تعارض‌اند، تأمین مالی نمایند.

با تمام خصوصیات ارزنده بانکداری اسلامی، همواره این سوال مطرح است که:

^۱Accounting and Audating Organization for Islamic Financial Institutions

^۲International Islamic Financial Market

^۳International Islamic Rating Agency

^۴Islamic Reaserch and Traning Institue

^۵General Council for Islamic Banks and Financial Institutions

چرا به رغم تبلور ارزشهای بانکداری اسلامی در ایرا، این نظام نمی تواند رضایت گروه های مختلف جامعه را جلب نماید؟ واقعیت این است که بعد از سابقه نسبتاً قابل توجه نظام بانکی برگرفته از بانکداری اسلامی در ایران، چالشهای جدی در این حوزه وجود دارد و تحقیقات گسترده ای در این خصوص انجام شده است. ادبیات گسترده بررسی چالشها و مشکل های اجرایی بانکداری اسلامی، نشان از باور محققان به عدم کامیابی کامل بانکداری اسلامی در مقام اجرا دارد. در ایران هم پس از تحول اساسی در سیستم بانکی و اجرای نظام بانکداری بدون ربا در سال ۱۳۶۳، تعداد فراوانی از محققان بر این باورند که پس از گذشت بیش از ۳۵ سال، اجرای بانکداری اسلامی به شکل کامل کامیاب نبوده و با چالشها و مشکلاتی همراه است؛ اما همین محققان درباره اینکه این چالشها بیشتر مربوط به کدام قسمت از فرایند عملیات بانکی می شود و چگونه می توان آنها را برطرف کرد، اختلاف نظر دارند. نکته قابل توجه درباره تحقیق های صورت گرفته در این است که در اکثر قریب به اتفاق موارد، این ارزیابی عملکرد به صورت توصیفی انجام شده و تاکنون هیچ مدل سازی ریاضی کاملی در این باره صورت نگرفته است (محمودیان، ابوالحسنی هستیانی، پورکاظمی، ندری، ۱۳۹۶: ۱۶۰) و یا به عبارت بهتر تحقیقات انجام شده و مدل های طراحی نشده خیلی زیاد نتوانسته است از ناکارآمدی نظام بانکی بکاهد و یا موجب پوشش رخنه های اجرای بانکداری اسلامی شود. طالبی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان شناسایی و ارزیابی عوامل مؤثر بر چالش های نظام بانکی ایران چنین بیان نموده که -نظام بانکی ایران، در سال های اخیر با تنوعی از چالشها روبرو بوده است. روش های مختلف و گاه مغایری در برخورد با این چالشها پیشنهاد و گاهی نیز در پیش گرفته شده، با این حال مهم این است که شناخت دقیق مشکلات و تشخیص صحیح نشانه ها از علل و ریشه های مشکلات، برای مواجهه با آنها واجد اهمیت است. بر این اساس، چالش های اصلی نظام بانکی مشتمل بر: افسارگسیختگی سود بانکی، شبهه غیر شرعی بودن عملیات بانکها، بدهکاران معوق، رشد مازاد برداشت های بانکها، سوء تخصیص منابع به تولید، ضعف نظارت بانک مرکزی بر بانکها، مشکلات ساختار و تقسیم وظایف بانک، نواقص نظام های اطلاعاتی، نواقص در ابزارها و سیاست های پولی و قوانین مداخله گر در امور بانک، عنوان شده است. قلیچ (۱۳۹۶) در مقاله ای خود عنوان کرده است که صورتی سازی قراردادهای که طی آن گیرنده تسهیلات این امکان را دارد که تسهیلات را در مسیر دیگری مصرف نماید، از جمله عللی است که موجب بروز نارضایتی و عملکرد نظام بانکی کشور شده است. براساس این پژوهش که با روش تحلیلی - توصیفی انجام شده، دریافته است که عدم مشارکت واقعی بانک در قراردادهای مشارکتی و شیوع فاکتورسازی در قراردادهای مبادله ای موجب انحراف منابع بانکی از توابع هدف سیاستگذاری اقتصادی در راستای رونق بخشی به تولید و اشتغال زایی بخش های گوناگون اقتصادی شده است. علم الهدی (۱۳۹۷) در پژوهش خود با موضوع بانکداری اسلامی و ریسک؛ نتیجه گرفته است که بانکداری اسلامی نسبت به بانکداری متعارف از ریسک مضاعفی برخوردار است زیرا در تفکر اقتصاد اسلامی رابطه برنده - بازنده قابل پذیرش نیست. به عبارت دیگر در بانکداری اسلامی در کلیه قراردادهای امکان واگذاری ریسک به طرف مقابل وجود ندارد و این موضوع بر لزوم اداره مدبرانه مجموع دارایی ها و تعهدات و همچنین کنترل حجم بهینه دارایی های پریسک تأکید دارد.

به هر حال با تقسیم بندی ادبیات بانکداری به دو بخش عمده تجهیز منابع و تخصیص منابع (مصارف)، بعد تخصیص به دلیل اینکه عمده ریسکهای مرتبط با بانکها را تحت تأثیر قرارداد و در صورت عدم اجرای بهینه به دلیل حساسیت و علاقه افکار عمومی، کارگزاران حکومتی، تحلیل گران داخلی و بین المللی؛ منشاء بروز ناهنجاریهای اجتماعی، بی نظمی در اقتصاد و توزیع

ناعادلانه ثروت و درآمد خواهد بود همواره در کانون توجه بوده اس. از طرفی بخش خروجی بانک یعنی تخصیص منابع بانکی به اشخاص و نهادهای متقاضی تسهیلات، به دلیل وجود تعدد عقود، خطر اخلاقی، وجود انواع مختلف ریسک و تخصیص شدن فعالیت بانک، همواره از اهمیت مضاعفی برخوردار بوده و دیدگاه‌ها و نظرات بعضاً متناقضی در این زمینه وجود داشته است. به دلیل اهمیت این بخش و اثرگذاری مستقیم آن بر سودآوری و رقابت‌پذیری بانک، همواره نیاز به مدل‌سازی و بررسی دقیق در این بخش از فعالیت بانک وجود دارد. بر این اساس به علت گستردگی موضوع بانکداری و کمک به حصول نتیجه پژوهشی، در این مقاله به بعد تخصیص منابع در بانکداری اسلامی نظیر چالشها، علل، پیامدها و راهکارهای متصور پرداخته می‌شود.

۱. مبانی نظری

بانکداری اسلامی: بانک نهادی حقوقی است که عملیات‌های پولی، مالی و اعتباری را بر عهده دارد. بانکداری نیز عبارت است از ارائه خدمات و عملیات بانکی مانند: امانتداری، نقل و انتقال پول، سرمایه و اوراق بهادار اشخاص حقیقی و حقوقی و به‌کارگیری آن؛ وصول مطالبات اسنادی؛ صدور بروات و حواله‌های تجاری؛ اعطاء و توزیع اعتبارات و وام به اشخاص حقیقی و حقوقی؛ تأمین اعتبار در جهت توسعه بازرگانی، کشاورزی و صنعت؛ خرید و فروش فلزات قیمتی و ارز؛ انتشار اسکناس و اوراق بهادار و تنظیم حجم پول در گردش؛ و اجرای سیاست پولی و کنترل حجم اعتبارات. بانکداری اسلامی نوعی بانکداری یا فعالیت بانکی است که با احکام اسلام (به‌ویژه از دید ربا) همخوانی دارد و در قالب اقتصاد اسلامیت تعریف می‌شود. بانکداری اسلامی ریشه در ایدئولوژی و ارزش‌های اقتصاد اسلامی دارد و تحقق آن مستلزم استقرار عدالت اقتصادی و اجتماعی و نیز توزیع عادلانه درآمد و ثروت در جامعه است.

تخصیص بهینه منابع: بانکها به عنوان واسطه‌های مالی، با سازمان‌دهی و هدایت دریافت‌ها و پرداخت‌ها، مبادلات تجاری و بازرگانی را تسهیل نموده و با عث گسترش بازارها و رشد و شکوفایی اقتصاد می‌شوند (کشاورزیان، ۱۳۹۷) و مأموریت بانکها را می‌توان در فلسفه وجودی آنها در انجام سه تبدیل مهم برای شرکتها شامل: تبدیل اندازه، تبدیل سررسید^۲ و تبدیل ریسک^۳ دانست. از طرفی بانکها با کاهش هزینه‌های مبادله نظیر هزینه‌های جست و جو، هزینه‌های تأیید، هزینه‌های نظارت^۴ و هزینه‌های اعمال قرارداد^۵ موجب تسهیل و مساعدت مدیران می‌شوند (همان منبع)

نظارت در نظام بانکی (شاخصهای عمومی، اختصاصی و مالی): نظارت در لغت به معنی "مرافبت در اجرای امور" و در علوم مختلف معادل "پایش" و "مونیتورینگ" استفاده می‌شود اما در عمل و نظام بانکی، بررسی و اعمال روشهای معین و مشخص به منظور تحقق اهداف تصویب‌کننده اعتبار و انجام اقدامات اصلاحی برای پیشگیری از احتمال وقوع انحراف در دستیابی به نتایج مورد نظر است. الزامات قانونی کشور نظیر قانون برنامه و بودجه مصوب سال ۱۳۵۲، قانون محاسبات عمومی

^۱Size Transformation

^۲Maturity Transformation

^۳Risk Transformation

^۴Search Costs

^۵Verification Costs

^۶Monitoring Costs

^۷Inforcement Costs

کشور مصوب سال ۱۳۶۶، قانون برنامه توسعه و به ویژه ماده ۴ فصل سوم قانون عملیات بانک بدون ربا، اهمیت و بایستگی نظارت را بیان نموده و امر نظارت را در سه سطح نظارت عمومی بانک مرکزی، نظارت اداری مدیران بانکها و نظارت عملیاتی واحدهای نظارتی تبیین نموده است. با توجه به اینکه عمده ترین عوامل ایجادکننده مطالبات معوق در بانکها، نبود یا ضعف نظارت قبل، حین و بعد از پرداخت تسهیلات و صدور مصوبه در سطح نظارت بانکها (نظارت اداری) می باشد لذا بانکها با استفاده از ابزارهای نظارت نظیر بازدید و مشاهده، بررسی اسناد و مدارک و یا زیر کلید قرارداد موضوع تسهیلات، اهتمام به امر نظارت دارند (پورمتین و علیزاده، ۱۳۹۴).

کارایی نظام بانکی ایران در مدیریت ریسک اعتباری: اگر بپذیریم که بنابر شاخص های کمیته بال^۱، ریسکهای بانکها را به مقوله های ریسک اعتباری، عملیاتی، بازار، حقوقی، شهرت، سیاسی، نرخ بهره و ... طبقه بندی شود، مدیریت بهینه این ریسکها توسط بانکها، در بهبود شاخص های مالی و اعتباری آنها نشانه ای از کارایی و اثربخشی بانکها است (تونی ون جستل و بارت بیزنس، ۱۳۹۱). لذا برای مدیریت این موضوع، درک نظام بانکی و گروههای ذینفع از عقلانیت حاکم بر معاملات در قالب عقود اسلامی مشتمل بر عقلانیت حاکم بر مقررات و بخشنامه ها، توجه به اثربخشی مقررات و بخشنامه ها، اهتمام به صحت معاملات و طبقه بندی و اختیارات ارکان اعتباری موجب افزایش کارایی و اثربخشی تخصیص منابع خواهد بود (کشاوریان، ۱۳۹۷).

۲. روش پژوهش

این پژوهش از لحاظ هدف از نوع تحقیقات کاربردی است. همچنین، با توجه به این که در تحقیق حاضر هردوی متغیرهای مستقل و وابسته در گذشته رخ داده است، از نوع تحقیقات پس‌رویدادی است. از دیگر سو، این تحقیق از لحاظ تئوریک از نوع تحقیقات اثباتی و از لحاظ استدلال نیز از نوع تحقیقات استقرایی است. همچنین، این تحقیق از نوع تحقیقات شبه تجربی در حوزه تحقیقات بانکداری است. با توجه به قلمرو مکانی تحقیق، جامعه آماری شامل کلیه بانک های کشور می‌باشد و در عین حال شرکت های عضو نمونه جامعه آماری، با در نظر گرفتن قلمرو مکانی و زمانی تحقیق انجام می شود. همچنین، برای جمع آوری داده های کیفی از طریق ابزار پرسشنامه استاندارد شده طیف لیکرت بسته ۵ تایی استفاده شده است. ادبیات و پیشینه‌ی تحقیق از طریق مطالعات کتابخانه‌ای جمع‌آوری می‌گردد، در تحریر ادبیات تحقیق از کتاب‌ها، پایان‌نامه‌ها، مجلات داخلی و خارجی مرتبط با موضوع تحقیق استفاده می‌شود. همچنین به منظور گردآوری اطلاعات از جامعه آماری شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران و همچنین برای محاسبه متغیرهای تحقیق و اطلاعات مربوط به آن نیز از بانک‌های اطلاعاتی و نرم‌افزارهای مربوطه

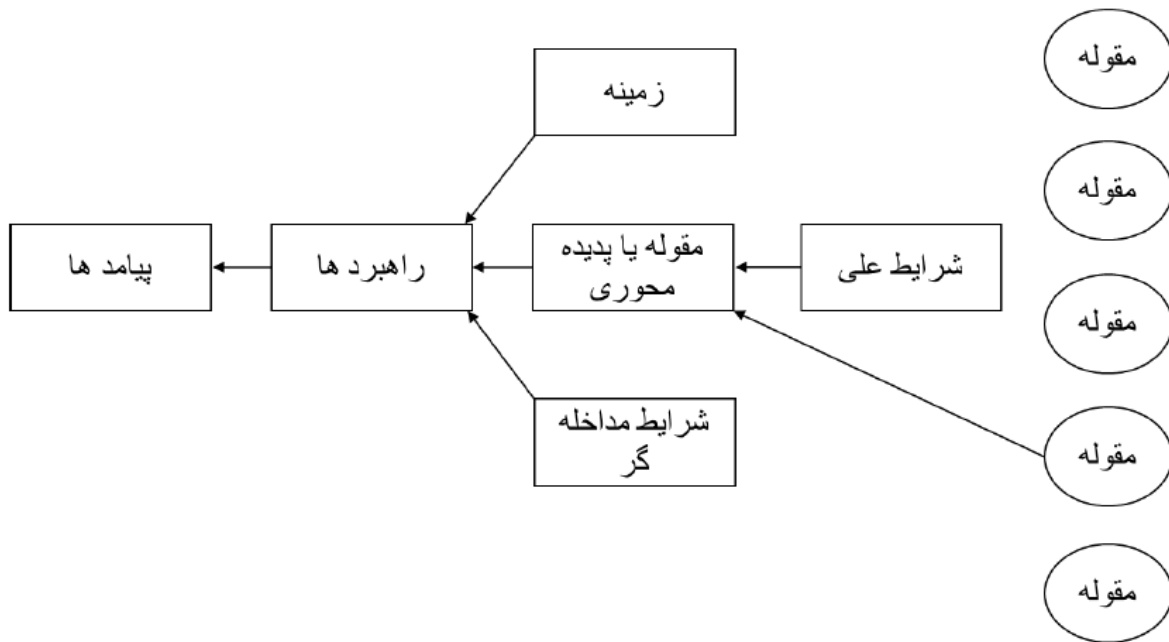
^۱ کمیته بال از شاخه های بانک تسویه حساب بین المللی (BIS) وابسته به سازمان ملل متحد بوده و به تهیه و تنظیم مقررات اجرایی برای بانک ها مبادرت می نماید. رعایت نظریات کمیته بال در مسائل نظارتی این کمیته برای کشورها الزام آور نیست ولی باید توجه داشت که توصیه‌های نظارتی این کمیته به شدت مورد حمایت صندوق بین‌المللی پول (IMF) و بانک جهانی (WB) است.

از داده‌های تجربی و همچنین از پرسشنامه استاندارد شده طیف لیترت بسته ۵ تایی استفاده می‌شود. در این پژوهش از نرم‌افزار EXCEL برای دسته‌بندی، تلخیص و ایجاد پایگاه داده و از نرم افزارهای SPSS22، Eviews10، SMAET-PLS و LISREL استفاده شده است.

۳. یافته‌ها

۳.۱. تحلیل کیفی مصاحبه‌های انجام شده

در این مرحله از پژوهش، متن پیاده شده از مصاحبه با تعدادی از خبرگان و اساتید، پس از مطالعه بادقت و چندباره آن، خلاصه شده و کلمات، جملات و عبارت‌هایی که در ارتباط با تخصیص بهینه منابع مبتنی بر بانکداری اسلامی بود، از دل متون بیرون کشیده شد. روش تحلیل اطلاعات در این پژوهش بر اساس رویکرد نظام‌مند نظریه‌ای استراوس و کوربین^۱ در سه گام اصلی کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی استفاده شده است که مبتنی بر مقایسه مداوم است.

نمودار ۱- مدل پارادایمی نظریه داده بنیاد (کرسکال ۲۰۰۵، ۴۰۱)

۳.۲. مقولات شرایطی

مقوله‌هایی شرایطی هستند که مقوله اصلی را تحت تاثیر قرار می‌دهند و به وقوع یا گسترش پدیده مورد نظر می‌انجامد. شرایط علی در داده‌ها اغلب با واژگانی نظیر وقتی، در حالی که، از آن جا که، چون، به سبب و به علت بیان می‌شوند. حتی زمانی

که چنین نشانه‌هایی وجود ندارد محقق می‌تواند با توجه به خود پدیده و با نگاه منظم به داده‌ها و بازبینی رویدادها و وقایعی که از نظر زمانی مقدم بر پدیده مورد نظرند، شرایط علی را بیابد. شرایط مداخله‌گر، شرایطی ساختاری هستند که به پدیده‌ای تعلق دارند و بر راهبردهای کنش و واکنش اثر می‌گذارند. آنها راهبردها را در درون زمینه خاصی سهولت می‌بخشند و یا آنها را محدود و مقید می‌کنند. همچنین شرایط زمینه‌ای، شرایطی است که از قبل حاکم هستند و نیز بر راهبردها تاثیر می‌گذارند. این مقولات نشانگر مجموعه شرایط خاصی است که در آن راهبردهای کنش و واکنش صورت می‌پذیرد.

راهبردها (تعاملات):

راهبردها مبتنی بر کنش‌ها و واکنش‌هایی برای کنترل، اداره و برخورد با پدیده مورد نظر هستند. راهبردها مقصود داشته، هدفمند است و به دلیلی صورت می‌گیرد.

پیامدها:

نتایجی که در اثر راهبردها پدیدار می‌شود. پیامدها نتایج و حاصل کنش‌ها و واکنش‌ها هستند. پیامدها را همواره نمی‌توان پیش‌بینی کرد و الزاماً همان‌هایی نیستند که افراد قصد آن را داشته‌اند. پیامدها ممکن است حوادث و اتفاقات باشند، شکل منفی به خود بگیرند، واقعی یا ضمنی باشند، و در حال یا آینده به وقوع بپیوندند. همچنین این امکان وجود دارد که آن چه که در برهه‌ای از زمان پیامد به شمار می‌رود. در زمانی دیگر به بخشی از شرایط و عوامل تبدیل شود.

در همین راستا مقولات استخراجی به صورت زیر دسته بندی شد:

شرایط محوری: تخصیص بهینه منابع مبتنی بر بانکداری اسلامی

شرایط علی: تامین نقدینگی دولت از بانک‌ها، فضای رقابتی ناسالم بین بانک‌ها، بانکداری بدون ربا و بهره، ابطال سرمایه بانک‌ها از طریق تخصیص ناصحیح منابع بانکی، ابطال سرمایه‌های کشور کمبود منابع بانکی، بی‌اعتمادی مردم به بانک‌ها، ناکارآمدی نظام مالیاتی، کاهش جایگاه قرض الحسنه، ناکارآمدی نظام بانکداری اسلامی در تخصیص بهینه منابع، گروه‌های ذینفع و تخیل در تخصیص بهینه منابع بانکی و نارضایتی مردم از سیستم بانکداری فعلی

بستر حاکم: جذابیت تخصیص بهینه منابع براساس بانکداری اسلامی و زیرساخت‌های لازم برای تخصیص بهینه منابع

شرایط مداخله‌گر: تبلیغات کذایی، عدم تخصیص بهینه منابع را به تفکیک عقود، جایگاه زیان متحمل در قراردادهای مشارکت مدنی، طرح‌های نیمه تمام، مطالبات غیر جاری بانکها، عدم توجه به مفاهیم توسعه و سرمایه گذاری، تعدد قوانین و سرعت تغییر مقررات و دستورالعمل‌های جاری، عدم جدایی مالکیت از مدیریت، عدم هماهنگی و آشنایی مدیران و کارشناسان اعتباری بانک‌ها با تغییر، دستورالعمل‌های محدودکننده به بهانه مبارزه با فساد، داراییهای مسموم در صورت‌های مالی بانکها، عدم انعطاف‌پذیری قراردادهای بانکی، عدم آشنایی گیرندگان تسهیلات با قراردادهای بانکی، موانع دستیابی به توسعه پایدار، سردی و ریسک‌گریزی اعتباردهندگان، تصمیم‌گیری‌های ناصحیح در تخصیص منابع بانکها، عوارض ساختار سرمایه و دارایی بانکها تضعیف شده، تضاد منافع در تخصیص بهینه منابع، مشکلات شفافیت اطلاعات مالی، عدم تطابق کامل خدمات بانک‌ها متناسب با

نیاز و درخواست های مشتری، عدم انعطاف لازم در حقوق اسلامی رایج در بانکداری اسلامی، قصد و غرض غیرمنصفانه و ناآگاهی برای تخریب بانک، ضعف آموزش در خصوص بانکداری و بانکداری اسلامی، بانکداری خصوصی، عدم تشریح و تصریح سود آوری بانکداری اسلامی، عدم لمس جذابیت بانکداری اسلامی توسط مردم، کارکنان و کارشناسان، شرایط اقتصادی و سیاسی موجود و مشکلات اساسی در عقود مشارکتی نسبت به عقود مبادله‌ای

راهبردها: حسابرسی، فرهنگ سازی، ضمانت اجرایی قوانین، اجتناب از تنظیم قراردادهای ریاکارانه و عدم تخصیص بهینه منابع، حفظ ارزش پول و قدرت خرید سپرده گذاران، اهلیت شاخص‌ها، شفافیت، اعتبار مبتنی بر اعتماد، پذیرفتن ریسک زیان سرمایه گذاری، همخوانی فرآیندهای حسابداری با فرآیندهای حقوقی قراردادهای، تاکید بر ضرورت ریسک پذیری مدیران بانکها، تخصیص بهینه منابع، حمایت از تولید و اشتغال، احیای جایگاه بورس، اصلاح سیستم و نظام اقتصادی و ایجاد چرخه های سالم اقتصادی، الگو برداری از نمونه های کاملی از بانکداری اسلامی از سایر کشورها، انعطاف پذیری عقود، آشتی علم و دانش تخصیص منابع و خود داری از خودانگاری تخصیص منابع، نظارت استانداردهای مدیریت پروژه، اتمام طرح های سرمایه‌گذاری ناتمام و نیمه تمام، اختیار تصمیم گیری منحصر در اختیار بانکها، پاسخگویی همراه با تفویض اختیار، تفکیک بدهکاران واقعی با بدهکاران فرصت طلب، استقرار حاکمیت شرکتی در شرکتها، به رسمیت شناختن ریسک های تصمیم گیری، داشتن ابزارها و خدمات متنوع در سیستم بانکی، یکدست شدن بانکها، شناساندن ویژگی های تخصیص منابع بانکی مبتنی بر بانکداری اسلامی، انتقاد از عملکرد بانک‌ها با موازین درست و توسط متخصصین و ثبات سازه بانکداری

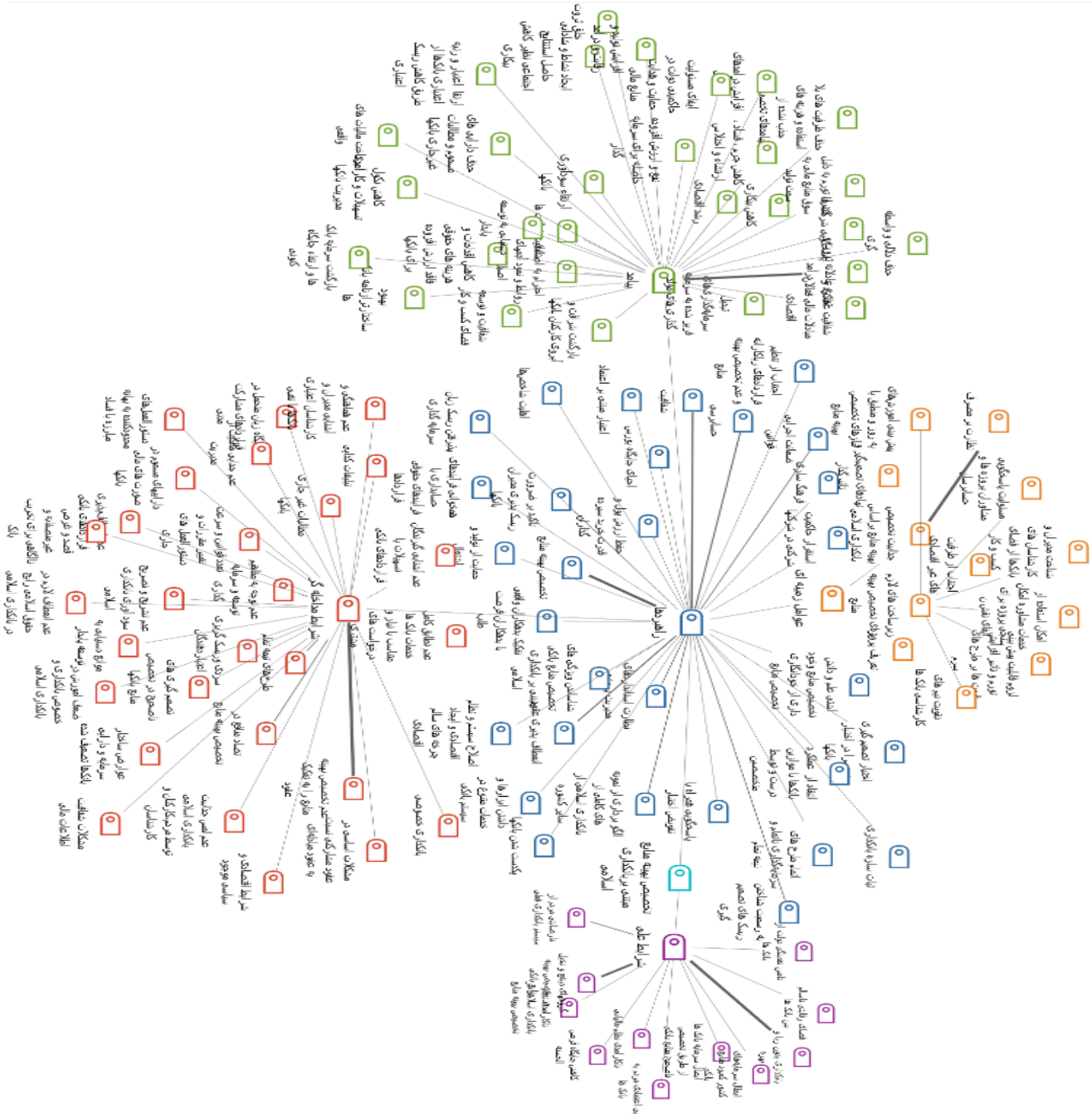
پیامد: شفافیت و توسعه فضای کسب و کار، پرداخت مالیات های واقعی، شفافیت فعالیت ها، فرهنگ سازی و احترام به اصالت روابط و نمود آدمهای اصیل، رشد اقتصادی، حذف ظرفیت های بلا استفاده و هزینه های جذب نشده از پیامدهای تخصصی، کاهش بیکاری، پاسخگویی شرکت ها، بازگشت شرافت و آبروی کارکنان بانکها، حذف دلالی و واسطه گری، توزیع عادلانه ثروت و درآمد، کنترل تورم به دلیل سوق منابع مالی به سمت تولید، تبدیل سرمایه‌گذاری‌های فریز شده به سرمایه گذاری های مولد، شفافیت عملکرد و مبادلات مالی فعالان اقتصادی، کاهش جرم، فساد، ارتشاء و اختلاس، افزایش درآمدهای مالیاتی، حذف دارایی های مسموم و مطالبات غیرجاری بانکها، ارتقا اعتبار و رتبه اعتباری بانک‌ها از طریق کاهش ریسک اعتباری، ارتقاء سودآوری بانکها، کاهش اقدامات و هزینه های حقوقی فاقد ارزش افزوده برای بانکها، ایجاد نشاط و شادابی حاصل استنتاج اجتماعی نظیر کاهش بیکاری، خلق ثروت، افزایش تولید و رقابت و درآمد، ایفای مسئولیت حاکمیتی دولت در حمایت و هدایت منابع مالی، نفع و ارزش افزوده حاصله برای سرمایه گذار، بهبود ساختارترانزنامه بانک ها، کاهش نکول تسهیلات و کارآمدی مدیریت بانکها، دستیابی به توسعه پایدار و بازگشت سرمایه بانک ها و ارتقاء جایگاه کنونی.

حال با توجه به سطوح تحلیل کیفی و مفاهیم و مقولات استخراج شده، مقوله "تخصیص بهینه منابع مبتنی بر بانکداری اسلامی" همان اتقافی است که کنش ها و واکنش ها به سوی آن رهنمون شده و البته به قدر کافی نیز انتزاعی هست تا سایر مقولات به آن ربط داده شود و به عنوان مقوله هسته انتخاب شد.

همچنین مرحله اصلی نظریه پردازی است که بر اساس نتایج دو مرحله قبلی کدگذاری که به عنوان مراحل مقدماتی و زمینه‌ساز برای تئوری پردازی، مقوله ها و روابط را به عنوان اصول اصلی تئوری در اختیار می‌گذارند و به تولید تئوری می‌پردازد. در این سطح سعی شد با کنارهم قرار دادن مقوله‌ها ارتباطی نظام مند میان آنها ایجاد شود (استراوس و کوربین، ۱۳۸۷، ص ۲۲-۲۰).

در ادامه، مقوله های عمده در قالب یک مدل پارادیمی (مدل زمینه ای) حول مقوله هسته به یکدیگر ارتباط داده می شوند. در واقع، مدل ترسیم شده به توصیف صوری مقوله و تحلیل و تبیین آن می پردازد. این فرآیند را ترکیب مقوله هسته و پالایش و آراستن سازه های منتج شده از آن اطلاق می شود. مدل مذکور را می توان به صورت یک مدل یا نمودار صوری، اما معنایی و مفهومی ترسیم کرد.

ارائه الگوی پارادیمی تخصصی هیئته منابع مبتنی بر

نمودار ۱- مدل زمینه ای استخراج شده از نظرات متخصصان پیرامون تخصیص بهینه منابع مبتنی بر بانکداری اسلامی با استفاده از

نرم افزار MAXQDA

۴. نتیجه گیری

صنعت بانکداری در دنیا و به ویژه در ایران، جزو آن دسته از سازمانهای رقابتی هستند که در آنها فعالیت‌هایی به صورت موازی و سری در جهت تحقق اهداف صورت می‌گیرد. جهت نیل به این اهداف، هدف گذاری برای دوره بعدی فعالیت از موضوعات بسیار حساس و با اهمیت می‌باشد. تصمیماتی که مدیران اجرایی شرکت‌ها در زمینه افزایش ثروت سهامداران می‌گیرند تا حدی در گرو پیش‌بینی‌هایی است که از وقایع آینده می‌کنند. آنان با پیش‌بینی‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت، برنامه‌های مالی شرکت را تهیه می‌کنند. بانکها به عنوان واسطه‌های مالی، با سازمان دهی و هدایت دریافت‌ها و پرداخت‌ها، مبادلات تجاری و بازرگانی را تسهیل نموده و باعث گسترش بازارها و رشد و شکوفایی اقتصادی می‌شوند (کشاورزبان، ۱۳۹۷) و مأموریت بانکها را می‌توان در فلسفه وجودی آنها در انجام سه تبدیل مهم برای شرکتها شامل: تبدیل اندازه^۱، تبدیل سررسید^۲ و تبدیل ریسک^۳ دانست. از طرفی بانکها با کاهش هزینه‌های مبادله نظیر هزینه‌های جست و جو^۴، هزینه‌های تأیید^۵، هزینه‌های نظارت^۶ و هزینه‌های اعمال قرارداد^۷ موجب تسهیل و مساعدت مدیران می‌شوند.

یکی از تفاوت‌های اساسی و بنیادین بانکداری اسلامی با بانکداری متعارف، حذف بهره و جایگزینی عقود تخصصی در فعالیت‌های بانک می‌باشد. ورود این عقود با ویژگی‌ها و شرایط عملی مختص به خود، منجر به ایجاد یک نوع دشواری و پیچیدگی در طراحی الگوی آن شده است. به همین دلیل، مدل‌سازی عملکرد بانک در قالب یک الگوی اسلامی با بیان همه ویژگی‌های آن، به راحتی امکان‌پذیر نمی‌باشد و کارهای انجام شده در این زمینه بسیار محدود و ناقص می‌باشد. یکی از نتایج مهم تحقیق حاضر، طراحی الگویی پیرامون تخصیص بهینه منابع مبتنی بر بانکداری اسلامی با درج جزئیات لازم می‌باشد که نتیجه آن وجود چندین متغیر کنترل و وضعیت می‌باشد.

نتایجی که در اثر راهبردها پدیدار می‌شود. پیامدها نتایج و حاصل کنش‌ها و واکنش‌ها هستند. پیامدها را همواره نمی‌توان پیش‌بینی کرد و الزاماً همان‌هایی نیستند که افراد قصد آن را داشته‌اند. پیامدها ممکن است حوادث و اتفاقات باشند، شکل منفی به خود بگیرند، واقعی یا ضمنی باشند، و در حال یا آینده به وقوع بپیوندند. همچنین این امکان وجود دارد که آن چه که در برهه‌ای از زمان پیامد به شمار می‌رود. در زمانی دیگر به بخشی از شرایط و عوامل تبدیل شود.

^۱Size Transformation
^۲Maturity Transformation
^۳Risk Transformation
^۴Search Costs
^۵Verification Costs
^۶Monitoring Costs
^۷Inforcement Costs

توجه به سطوح تحلیل کیفی و مفاهیم و مقولات استخراج شده، مقوله "تخصیص بهینه منابع مبتنی بر بانکداری اسلامی" همان اتفاقی است که کنش ها و واکنش ها به سوی آن رهنمون شده و البته به قدر کافی نیز انتزاعی هست تا سایر مقولات به آن ربط داده شود و به عنوان مقوله هسته انتخاب شد.

نتایج پژوهش طالبی (۱۳۹۵) نشان داد که چالش‌های اصلی نظام بانکی مشتمل بر: افسارگسیختگی سود بانکی، شبهه غیر شرعی بودن عملیات بانک‌ها، بدهکاران معوق، رشد مازاد برداشت‌های بانک‌ها، سوء تخصیص منابع به تولید، ضعف نظارت بانک مرکزی بر بانک‌ها، مشکلات ساختار و تقسیم وظایف بانک، نواقص نظام‌های اطلاعاتی، نواقص در ابزارها و سیاست‌های پولی و قوانین مداخله‌گر در امور بانک، عنوان شده است. عدم نظارت بر تسهیلات موجب افزایش فعالیت‌های سوداگرانه، سوءاستفاده از منابع سپرده‌های مردم و افزایش میزان مطالبات معوق بانک شده و عدم تحقق بانکداری اسلامی ریشه در عواملی چون کسب رانت، منافع نامشروع و غیره قانونی و عدم برخورد نامناسب قضایی داشته است (نوریخس، ۱۳۹۶).

قلیچ در پژوهشی (۱۳۹۶) دریافته است که عدم مشارکت واقعی بانک در قراردادهای مشارکتی و شیوع فاکتورسازی در قراردادهای مبادله‌ای موجب انحراف منابع بانکی از توابع هدف سیاستگذاری اقتصادی در راستای رونق بخشی به تولید و اشتغال زایی بخش‌های گوناگون اقتصادی شده است. همچنین در این راستا به راهکارهایی نظیر تنوع بخشی به خدمات بانکی، روان سازی قراردادهای آموزش کارکنان و مشتریان، نظارت موثر بر نحوه مصرف تسهیلات، ایجاد سامانه ثبت، ارزیابی و صحت سنجی اسناد و مدارک، برون سپاری خدمات، بهبود شرایط کلان اقتصادی نظیر تورم و بهبود شاخص‌های نظام بانکی نظیر کفایت سرمایه، مدیریت منابع، مدیریت ریسک و ... اشاره شده است. یافته‌های پژوهش تقفی و همکاران (۱۳۹۶) نشان داد هسته مرکزی و ریشه مولد یک الگوی جام مدیریت ریسک اعتباری خط مشی اعتباری جامع است که بر مبنای آن زیرساخت‌های کارآمد و یکپارچه شکل می‌گیرد و هردو باهم زمینه اجرای روش‌ها و متولوژی مناسب مدیریت ریسک اعتباری را فراهم می‌سازد.

یافته‌های پژوهش علم الهدی (۱۳۹۷) نشان می‌دهد بانکداری اسلامی نسبت به بانکداری متعارف از ریسک مضاعفی برخوردار است زیرا در تفکر اقتصاد اسلامی رابطه برنده - بازنده قابل پذیرش نیست. به عبارت دیگر در بانکداری اسلامی در کلیه قراردادها امکان واگذاری ریسک به طرف مقابل وجود ندارد و این موضوع بر لزوم اداره مدبرانه مجموع دارایی‌ها و تعهدات و همچنین کنترل حجم بهینه داراییهای پریسک تأکید دارد.

پژوهش یک فرآیند بدون پایان است و در طول هر پژوهشی زمینه‌های بیشتری برای تحقیق و پژوهش مطرح می‌شود و همین امر آن را به یک فرآیند بدون پایان تبدیل کرده است باتوجه به مباحث قبلی و براساس یافته‌ها تحقیق، چندین پیشنهاد برای تحقیقات آتی مطرح می‌شود.

ورود به مسئله ارائه الگو عملکرد بانکداری اسلامی در مجامع علمی بسیار محدود و ناقص بوده و تحقیق حاضر می‌تواند منبعی مهم و راهبردی برای تحقیقات آتی باشد.

در نهایت، خاطر نشان می‌شود که تحقیق حاضر یک نقطه شروع در زمینه ارائه الگوی پارادیمی تجهیز بهینه منابع بانک می‌باشد. یقیناً با ورود دیگر محققان به این عرصه، این الگو کاملتر شده و ایرادات احتمالی آن مشخص و رفع می‌شود و نهایتاً می‌تواند به عنوان یک الگوی جدید و مترقی مورد استفاده سیستم بانکی کشور عزیزمان قرار گیرد و به عنوان یک نماد از تمدن غنی ایرانی اسلامی در معرض دیگر کشورها قرار گرفته و مورد الگوبرداری آن‌ها قرار گیرد.

- ۱- پورمتین، اصغر، علیزاده، علی اصغر (۱۳۹۵). نظارت تسهیلات اعطایی در بانکداری بدون ربا، ایران، نشرگپ
- ۲- طالبی، محمد؛ سهمانی اصل، محمد، اشرف نژاد، محمد (۱۳۹۰). تحلیل تأثیر شرایط اقتصادی کشور بر عدم موفقیت نظام بانکداری بدون ربا، تحقیقات مالی، سال ۱۳، شماره ۳۲، صص ۷۳-۹۰
- ۳- علم الهدی، سیدسجاد (۱۳۹۷). بانکداری اسلامی و ریسک؛ یک تحلیل تطبیقی، اقتصاد اسلامی، سال ۱۲، شماره ۴۴، صص ۶۹-۸۶
- ۴- قلیچ، وهاب (۱۳۹۶)، نقش صوری سازی قراردادهای بانکی در اقتصاد بخش تولید، بیست و هشتمین همایش بانکداری اسلامی، شهریور ۱۳۹۶.
- ۵- کشاورزبان پیوستی، اکبر (۱۳۹۷). تأمین مالی در بانکداری بدون ربا، ایران، نشر بانک سپه.
- ۶- محمودیان، یعقوب، ابوالحسنی هستیانی، اصغر، پورکاظمی، محمدحسین، ندیری، کامران (۱۳۹۶). مقادیر بهینه کارمزد و سطح سپرده‌ها در بانکداری اسلامی، فصلنامه اقتصاد اسلامی، ۱۷(۶۶)، صص ۱۵۹-۱۸۹.
- ۷- نوربخش، ایمان (۱۳۹۶). موانع احیای بانکداری اسلامی، روزنامه دنیای اقتصاد، سرمقاله شماره ۴۱۳۱، شهریور ۹۶.

۸- Gale, D. & M. Hellwig; "Incentive-Compatible Debt Contracts: The One- Period Problem"; Review of Economic Studies; Vol. 52, No. 4, 1985. 4.

۹- Townsend, R. M.; "Optimal Contracts and Competitive Markets with Costly State Verification"; Journal of Economic Theory, Vol. 21, No. 2, 1979.

۱۰- Mejía, A., Aljabrin, S., Awad, R., Norat, M., & Song, I.; "Regulation and Supervision of Islamic Banks"; IMF Working Paper, 2014.